

פרק ד'

הצריכה הפרטית

היקף הצריכה הפרטית ב-1956 נאמד ב-1,700 מיליון ל"י בקירוב¹. שיעור העלייה בהשוואה ל-1955 במחירים שוטפים הוא 12.5 אחוז, ובמחירים קבועים — 5.5 אחוזים. באותה התקופה גדלה האוכלוסיה בשיעור של כ-4.5 אחוזים. מכאן שהצריכה הפרטית הממוצעת לנפש כמעט שלא עלתה, ומכל מקום — עלייתה היתה בשיעור מועט מאוד. נתונים אלה מהווים תוצאת נסיון ראשון שנעשה על-ידינו לעקוב אחר מגמתן של המכירות הקמעוניות של מוצרי צריכה שוטפת, כמייצגת את מגמות הצריכה². כיוון שהנסיון הוא בראשיתו, ואין בתוצאתו משום מודד מדויק לתנודות הצריכה, אין הוא מובא אלא כאינדיקטור של מגמותיה הכלליות³.

1. השינויים באינדיקטורים המרכזיים

לוח ד'-1 מסכם את השינויים שחלו באינדיקטורים של השינויים בצריכה. אם נבדוק את מגמת השינויים לפי רביעים, לעומת הרביעים המקבילים ב-1955, נראה כי בדרך-כלל חלה ברביע הראשון עלייה קלה, ברביע השני — ירידה קלה, וברביעים השלישי והרביעי — עלייה ניכרת. מגמה זו נראית בבירור מלוח ד'-2. בהתחשב בעובדות כי החגים ב-1955 וב-1956 לא חלו באותם התאריכים, וכי מיבצע סיני חל ברביע האחרון של 1956 — דבר העלול לשבש את ההשוואות, הן מבחינת הקניות המיוחדות שלפני החגים, והן מבחינת האגירה וצימצום האספקה בתקופת המערכה — נבחן בלוח ד'-3 את מגמות הצריכה בתקופות של ששה חדשים. במחצית הראשונה של 1956, בהשוואה לתקופה המקבילה ב-1955, לא גדלה הצריכה אלא כמעט, ולגבי מוצרי הלבשה והנעלה אף פחתה, הן בסה"כ והן — על אחת כמה וכמה — בחישוב לנפש. במחצית השנייה של השנה חלה עלייה בצריכה, לא רק בסה"כ, אלא גם בצריכה לנפש.

¹ אומדן זה מבוסס על חיוץ של חישובי ד"ר ה. לובל, ממרכז פאלק למחקר כלכלי, ל-1954, ושל חישובי בנק ישראל ל-1955. אין הוא כולל שכר-ידרה (ממש וזקוף) הנאמד ב-145 מיליון ל"י לגבי 1956. זוהי סיבת ההפרש שבין הסכומים ושיעור-העלייה המובאים כאן, לעומת הנאמר בפרק ב' לעיל.

² המושג "צריכה" מתייחס בפרק זה, ברוב המקרים, למדידות של מכירות קמעוניות, או של שלבים הקרובים ככל האפשר לקמעונאי, ולא לחקירה ממשית של הצריכה במשקריבית. יש לזכור כי בדרך-כלל מוגדרת הצריכה ככוללת את הסחורות שנצטברו בידי הצרכנים.

³ בסוף פרק זה מובא נספח, ובו חלק מהלוחות עליהם מבוססים הציורים, והסברים בדבר החישובים.

לוח ד' 1

השינויים באינדקסאטורים למגמות הצריכה,
1956 לעומת 1955, באחוזים

במחירים קבועים	במחירים שוטפים	
+6.2	+14.2	מיצרכי-מזון
+9.7	+26.5	סיגריות
+3.7	+ 4.9	הלבשה
+7.6	+13.1	הנעלה
** -0.3	* +13.7	ביקורים בבתי-קולנוע
*** —	+13.8	ספרים
***** -5.8	+ 4.3	נסיעות ****

* השינוי בפדיון היומי הממוצע.
 ** השינוי במספר הממוצע של מבקרים ליום.
 *** הפדיון — אין אפשרות לחשבו במחירים קבועים.
 **** ההכנסות — במחירים שוטפים ובמחירים קבועים — שר רכבת ישראל. "אנר"
 (אש"ד) וארבע חברות-מוניות בינעירוניות.
 ***** הירידה נגרמה בעיקר בשל שביתת התחבורה ומיבצע מיני, שהשפיעו על אינדקסאטור
 זה במיוחד.
 ח מ ק ו ר : חישובי בנק ישראל.

לוח ד' 2

השינויים באינדקסאטורים למגמות הצריכה, 1956 לעומת 1955
במחירים קבועים, באחוזים

הרביע הראשון	הרביע השני	הרביע השלישי	הרביע האחרון	
+ 4.9	- 1.0	+ 9.8	+10.8	מיצרכי-מזון
+ 3.5	- 0.9	+11.2	* +25.8	סיגריות
- 1.8	- 5.7	+ 8.2	+13.6	הלבשה
+ 3.2	-11.3	+22.1	+17.3	הנעלה
+ 1.4	- 0.1	+ 3.0	- 5.1	ביקורים בבתי-קולנוע
+ 2.4	+ 1.6	+23.1	+28.4	ספרים **
+11.6	- 3.0	- 4.8	-22.4	נסיעות
+ 4.2	+ 4.4	+ 4.6	+ 4.7	האוכלוסיה

* אפשר כי עלייה בלתי-רגילה זו קשורה בהגדלת כמות הסחורות שנצטרכה בידי הצרכנים ומלאי הקמעונאים, בתקופת מיבצע
 מיני, וכן מתוך ציפיות להיטלי כלו חדשים (הנתונים הם של אנה המכס והכלו, האוצר).
 ** הפדיון — אין אפשרות לחשבו במחירים קבועים.
 ח מ ק ו ר : חישובי בנק ישראל.

**השינויים באינדיקטורים למגמות הצריכה,
1956 לעומת 1955, במחירים קבועים, באחוזים**

המחצית הראשונה	המחצית השנייה	
+2.0	+10.3	מיצרכי-מזון
+1.1	+18.2	סיגריות
-3.9	+11.1	הלבשה
-4.7	+19.3	הנעלה
-0.7	- 1.3	ביקורים בבתי-קולנוע
+2.0	+26.2	ספרים *
+3.7	-14.2	נסיעות
+4.3	+ 4.6	האוכלוסיה

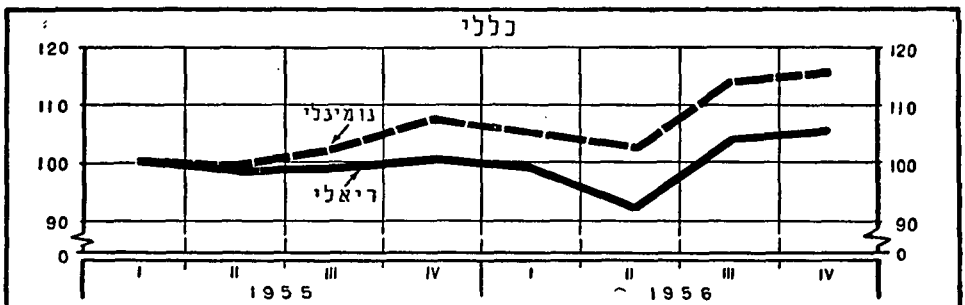
* הסדיון — אין אפשרות לחשב במחירים קבועים.
המקור: חישובי בנק ישראל.

2. מדד הצריכה

כדי לעקוב אחר מגמות הצריכה באורח כולל יותר נעשה נסיון להכליל את האינדיקטורים השונים בסידרה אחת. בלוח ד' 9 ובציור ד' 1 שהוכן לפיו, תיראינה תנודות מדד זה, שהוכן על בסיס נתוני הצריכה השוטפת המובאים לעיל, ונתוני ענף הרהיטים, לשנים 1955 ו-1956. המדד מציין את תנודות הצריכה הממוצעת לנפש. בציורים ד' 2 עד ד' 8 ניתנו תנודות סעיפיו.

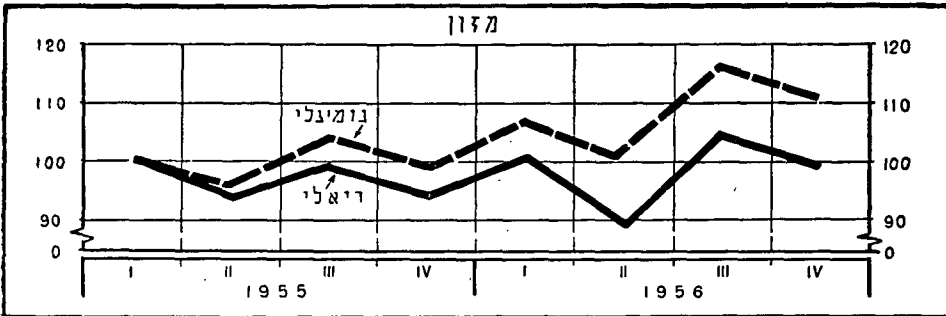
ציור ד' 1

מדד הצריכה לנפש, הנקוב והממשי, 1955 ו-1956

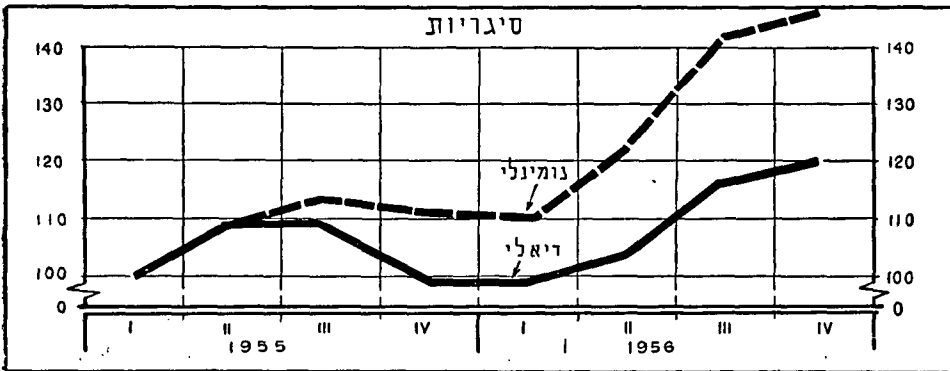
ציור ד"2

מדר צריכת המזון לנפש, הנקוב והממשי, 1955 ו-1956

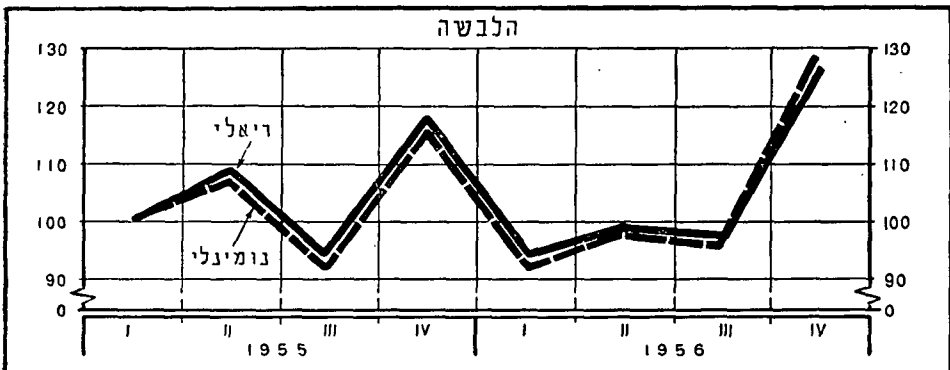
ציור ד"3

מדר צריכת הסיגריות לנפש, הנקוב והממשי, 1955 ו-1956

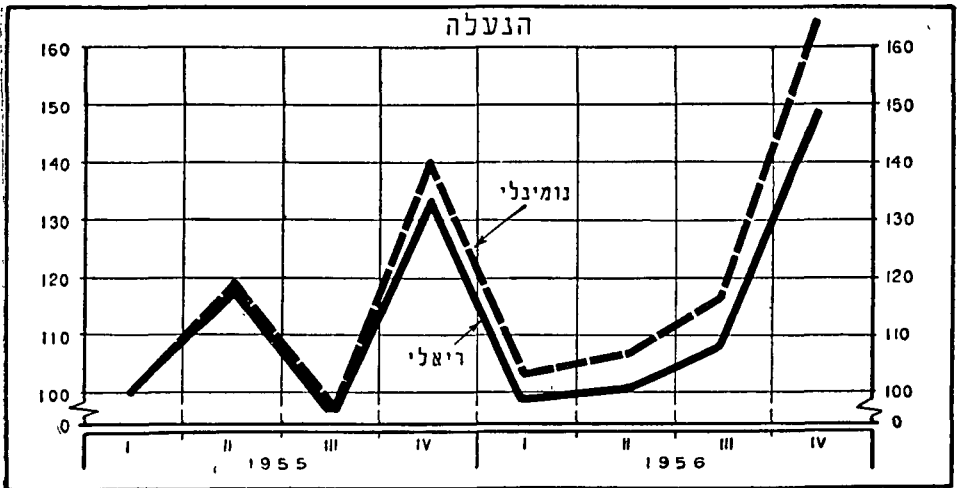
ציור ד"4

מדר צריכת מוצרי החלב לנפש, הנקוב והממשי, 1955 ו-1956

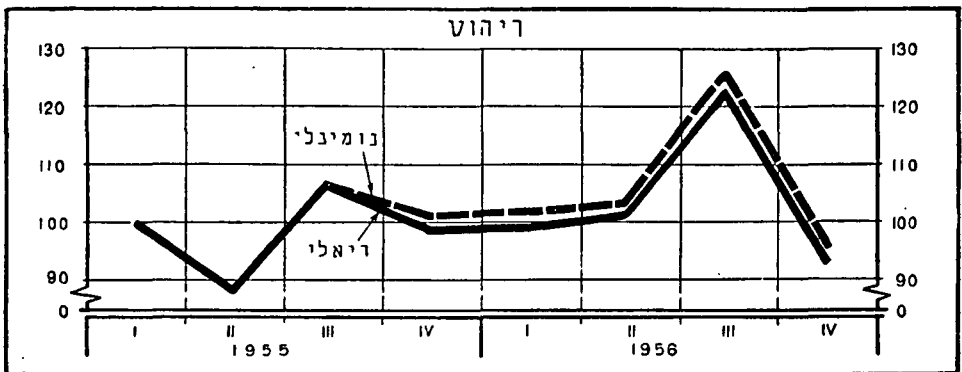
ציור ד' 5

מדד צריכת מוצרי ההנעלה לנפש, הנקוב והממשי, 1955 ו-1956

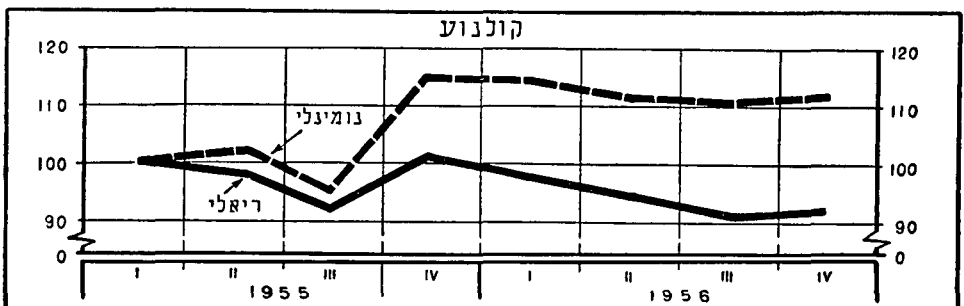
ציור ד' 6

מדד צריכת הרהיטים לנפש, הנקוב והממשי, 1955 ו-1956

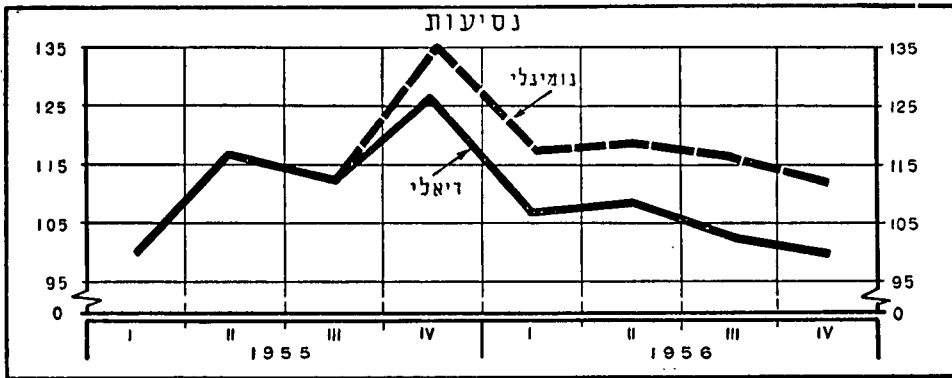

ציור ד' 7

מדד הביקורים בבתי קולנוע לנפש, הנקוב והממשי, 1955 ו-1956

מדד הנסיעות לנפש, הנקוב והממשי, 1955 ו-1956

השיקול לצורכי המדד מבוסס על מחקר בין משפחות שכירים לחודשים יוני, ספטמבר ודצמבר 1956. הנתונים שנאספו מקיפים כ־60 אחוז מסך ההוצאה¹ של שכירים, לפי אותו המחקר. יתרת ההוצאה של אותם השכירים היא למוצרי צריכה בני־קיימא, לשירותים אישיים שונים, למיסים ולחסכון.

בשנת 1955 וברביע הראשון של 1956 שררה יציבות יחסית בצריכה לנפש, ואילו בשלושת הרביעים האחרונים של 1956 חלו בה תנודות ניכרות: ברביע השני — ירידה ניכרת, ואילו ברביע השלישי והרביעי — עלייה תלולה למדי, שגברה והלכה לקראת סוף השנה. בדרך־כלל משקף המדד תמונה הדומה לזו המתקבלת מהאינדיקטורים הנפרדים לשנת 1956.

3. השינויים בצריכה ביחס לשינויים בהכנסה

ההכנסה האישית הפנוייה² עלתה בשנת 1956 בשיעור של 9 אחוזים בקירוב, ובממוצע לנפש — בשיעור של 4.5 אחוזים בקירוב, במחירים קבועים. כאמור לעיל, עלתה הצריכה השוטפת ב־5.5 אחוזים בקירוב, ובממוצע לנפש — כדי אחוז אחד (אפשר כי בצריכתם של מוצרי־צריכה בני־קיימא חלה עלייה גדולה מזו שבצריכה השוטפת, אולם על כך אין בידינו נתונים מספיקים).

כדי לבחון האם היתה התאמה בין השינויים בהכנסה לבין השינויים בצריכה השוטפת, נעשה נסיון לעקוב אחר השינויים במגמות הצריכה וההכנסה לא רק במשך השנה כולה, אלא גם בתקופות־זמן קצרות יותר. כיוון שאין בידינו נתונים בדבר התנודות בכלל ההכנסה הפנוייה בתקופות־

¹ מושג זה רחב יותר מהמושג "צריכה", שאינו כולל מיסים ישירים וחסכון.

² ההכנסה האישית הפנוייה כוללת, נוסף על ההכנסה הלאומית, גם תשלומי־העברה שקיבלו הפרטים מחוץ־לארץ ומהממשלה. גם אם נחשב את השינוי בהכנסה הפנוייה ללא תשלומי־העברה, בהנחה כי הוא שמשפיע במידה רבה יותר על הצריכה השוטפת, יהיה שיעור השינוי ב־1956 קרוב מאוד לזה של ההכנסה הפנוייה. ביחס לחישובים — ראה מעיף 7, פרק ב' לעיל.

זמן קצרות, יובאו להלן התנודות בשכר הפנוי¹. מידת-השינוי השנתית בשכר הפנוי היתה קרובה לשיעור-השינוי בכלל ההכנסה הפנוייה. הונח איפוא כי גם בתקופות הקצרות משנה לא היו הבדלים ניכרים בין השינויים בהכנסה הפנוייה לבין השינויים בשכר הפנוי.

לוח 4'

מדדי הצריכה לנפש, והשכר הממושי הפנוי למועסק, 1955 ו-1956

(הרביע הראשון של 1955 = 100)

הרביע הראשון	הרביע השני	הרביע השלישי	הרביע האחרון	
1955				
100.0	98.8	99.5	101.1	הצריכה
100.0	100.6	100.0	98.6	השכר *
1956				
99.8	92.6	104.2	106.0	הצריכה
100.2	102.3	105.1	104.2	השכר *

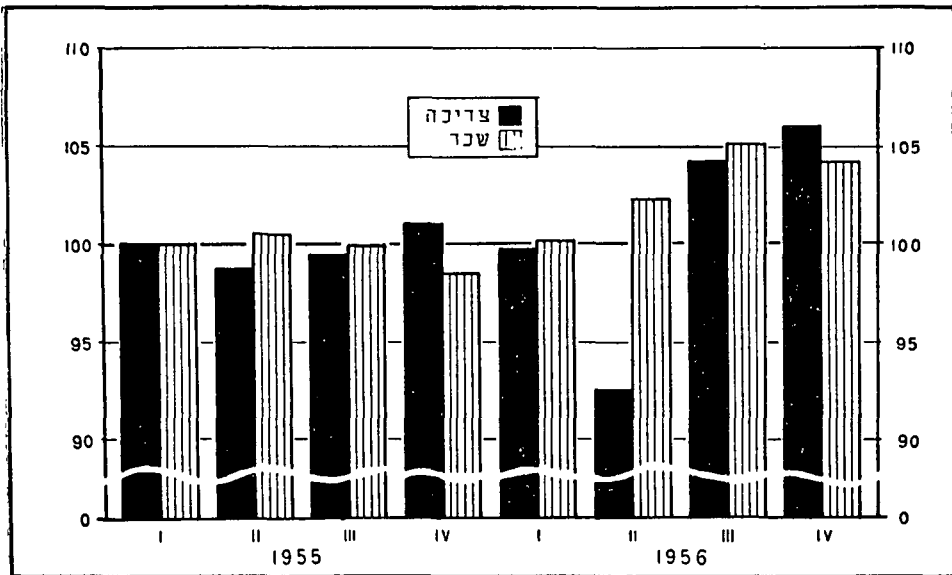
* השכר "הוזן" בחודש אחד, שכן כרוב המקרים מוצאת המשכורת המתקבלת בסוף החודש — בחודש שלאחריו.
המקור: חישובי בנק ישראל.

מלוח 4' (ומציור ד' 9' שהוכן לפיו) מתברר כי לפחות בששה מן הרביעים של 1955 ו-1956 היה רק הפרש מועט בין התנודות ברמת-השכר לבין אלה שברמת-הצריכה. במחצית הראשונה של 1956 חלה ירידה ניכרת ברמת הצריכה השוטפת, אף שבאותה התקופה החלה עלייה בשכר הפנוי. מכאן, שחלק קטן יותר מן ההכנסה הוצא לצריכה שוטפת, אף כי אין חיזוק להנחה זו מהנתונים המצויים בידינו, בדבר היקף החסכון בצורותיו המאורגנות, כגון ניירות-ערך או פקדונות לזמן-קצוב. אפשר כי חסכון נוסף זה התבטא בעלייה בהעדפת הנוטלות במשך שנת 1956. הנתונים שבידינו בדבר המחזור של פקדונות-לפידרישה שבבנקים אינם נוגדים הנחה זו. במידה שאקנם פעלה תופעה מעין זו, היא הושפעה כנראה מן המתיחות הבטהולנית המיוחדת אשר שררה באותה תקופה, אשר אפשר כי גרמה להתאפקות בהוצאות הציבור. מתיחות זאת לא היתה מלווה בקניות-אגירה באותה תקופה, בניגוד לתקופת מיבצע סיני עצמו אשר בעקבותיו אמנם הורגשו קניות מיוחדות לאודווקא לצריכה שוטפת, אלא גם לצורכי אגירה, בייחוד אגירת מיצרכי מזון².

¹ השכר הפנוי מוגדר כאן כשכר הכספי הפנוי (take-home pay) לאחר ניכוי במדד המחירים לצרכן. מושג זה אינו זהה לגמרי עם המושג המקובל של "השכר הפנוי". ראה סעיף 3 בפרק ז'.

² יש לזכור כי התאפקות מהוצאות מתבטאת בירידת המכירות (עליהן מבוססים נתוני-הצריכה שבפרק זה), ואילו אגירה מתבטאת בעלייתן. אולם התנודות במכירות אינן מעידות, בהכרח, על מגמות הצריכה השוטפת של הצרכנים.

מדר הצריכה והשכר, 1955 ו-1956

4. התנודות ברמת הצריכה בקבוצות העיקריות, וגורמיהן

(א) מיצרכי-המזון

בנגוד לתנודות בצריכה הכללית, עליהן משפיעה בעיקר ההכנסה הממשית הרי בהתחקות אחר תנודות בצריכת מוצרים ושירותים לסוגיהם יש לבחון אותן לא רק ביחס לתנודות ההכנסה, אלא גם ביחס לתנודות המחירים היחסיים של סוגים אלה, שכן אפשר כי שינויים במחירים היחסיים יביאו לתחלופה בצריכה.

סידרה המציינת את מגמת צריכת המזון על רקע התנודות בשכר ובמחירי המזון מובאת בציור ד' 10, המבוסס על לוח ד' 10.

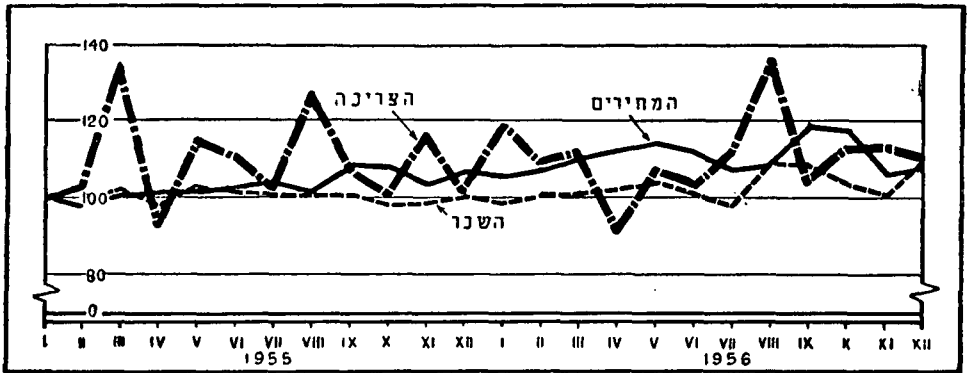
אחוז ההוצאה למזון בכלל ההוצאה היה קבוע למדי, על-אף התנודות בהיקף המכירות הממשיות של תוצרת חקלאית, המתאזנות כנראה על-ידי תנודות מנגודות בצריכת מיצרכי-מזון אחרים. מסקנה זו זוכה לחיזוק גם על-ידי מחקרים הנערכים עתה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, והמראים כי אחוז ההוצאה למזון בכלל ההוצאות היה קבוע למדי.

כפי שכבר ראינו לעיל, עלה כלל צריכת המזון בשיעור של יותר מ-6 אחוזים, כך שהצריכה לנפש כמעט לא נשתנתה, ואולי עלתה בכדי 1 עד 2 אחוזים ב-1956, בהשוואה ל-1955. העלייה בצריכה נתאפשרה על-ידי היצע מוגבר של תוצרת חקלאית לצריכה, אשר עלה ביותר מ-8 אחוזים, במחירים קבועים, בעוד שהעלייה בהיצע סוגי-מזון אחרים — מיצור תעשייתי מקומי ומיבוא ישיר — היתה קטנה יותר במידת-מה.

¹ הכוונה למיצרכים ששווקו על-ידי האירגונים לשיווק תוצרת חקלאית, כולל מוצרים ישרים ומעובדים. המושג אינו זהה עם המושג "מוצרי-צריכה" שבפרק ט.

ציור ד' 10

מזון — מדד הצריכה, השכר והמחירים, 1955 ו-1956

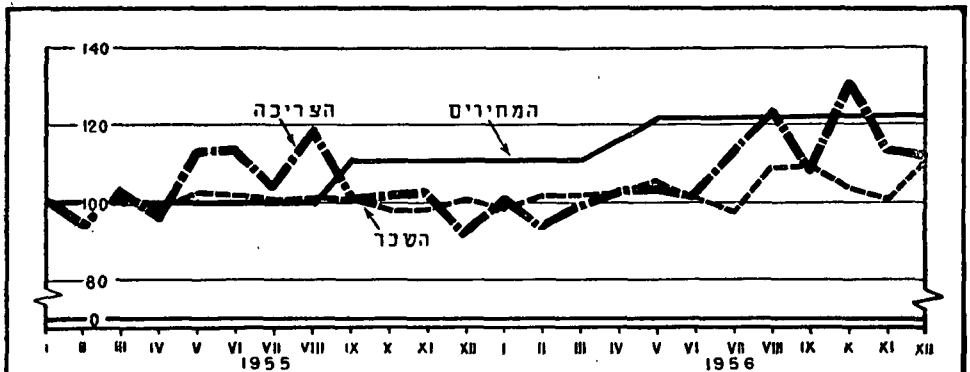

(ב) הסיגריות

כיוון שבמחירי הסיגריות היו העלאות ניכרות בעקב העלאות הבלו, בעוד שהתנודות בשכר היו מתונות, יחסית, הרי קל יותר לעקוב אחר ההשפעות על הצריכה הנובעות מעליית המחירים דהיינו מהתייקרות יחסית של סיגריות. נקל לראות מציור ד' 11 כי בתקופה שבין ספטמבר 1955 למאָרס 1956, בעת שמחירי הסיגריות עמדו על רמה גבוהה יותר, בלא שהשכר יעלה, ירדה רמת הצריכה של סיגריות במידה ניכרת, ורק בעת שהשכר הממשי חזר ועלה, חלה שוב עלייה ברמת הצריכה של סיגריות לנפש. ירידה זו ברמת הצריכה אין משמעה כי אנשים חדלו כביכול לעשן; אלא בתקופות של שינויי מחירים בלא שינוי בהכנסה חלה תחלופה בין הסוגים היקרים של הסיגריות

ציור ד' 11

סיגריות — מדד הצריכה, השכר והמחירים, 1955 ו-1956

לסוגים הזולים יותר. מלוח ד"11 ומצויר ד"11 מתברר כי צריכת הסיגריות הושפעה גם מתנודות בשכר הממשי.

(ג) ההלבשה וההנעלה

התנודות בקניות מוצרי הלבשה מושפעות מקניות עונתיות גדולות, דבר המקשה על קביעת המגמות. התנודות העונתיות אינן מאפשרות לנו לקבוע על נקלה האם העליות היחסיות נגרמו בעטיים של שינויים בשכר הממשי, או בשל שינויים במחירים היחסיים של המוצרים.

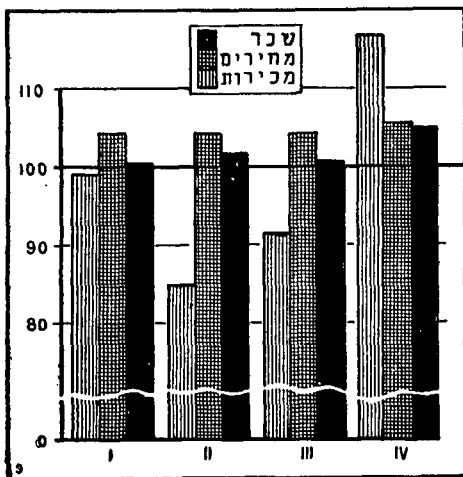
הנתונים בדבר קניות מוצרי הלבשה מגלים יציבות בצריכה הכללית ב-1956, בהשוואה ל-1955, וירידה קלה בצריכה לנפש. (ראה לוח ד"13 וצויר ד"12, המבוסס עליו).

מחיריהם של מוצרי הלבשה והנעלה לא עלו במידה רבה יותר מאשר מחירי המוצרים של ענפים אחרים, ולמעשה עלו במידה פחותה יותר; הירידה בהיקף הצריכה נבעה איפוא, כנראה לא מעלייה יחסית במחירי מוצרים אלה, אלא מצימצום הביקוש להם. עם זאת, מצביעים הנתונים לגבי הצריכה בשתי מחציות-השנה, בנפרד, כי על-אף המגמה לצימצום יחסי בביקוש מוצרי הלבשה, הרי שיעור-השינוי הושפע מן השינויים בהכנסה. (בעוד שבמחצית הראשונה היתה ירידה ניכרת, כדי 8 אחוזים בצריכה לנפש, הרי במחצית השנייה היתה עלייה של 6 אחוזים, וזאת — אף-על-פי שלא היו שינויים ניכרים במחירים בשתי התקופות).

המגמה בהנעלה דומה מאד לזו שבהלבשה, אף כי היא מודגשת יותר. המכירות במחירים קבועים לנפש, במחצית הראשונה של 1956, ירדו בכדי 8.6 אחוזים, ואילו במשך המחצית השנייה

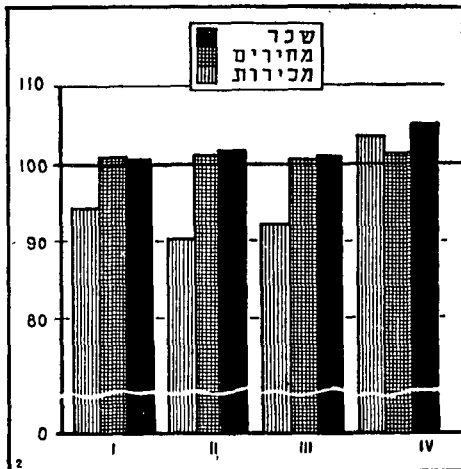
צויר ד"13

מוצרי ההנעלה — המכירות,
המחירים והשכר, 1955

צויר ד"12

מוצרי החלבשה — המכירות,
המחירים והשכר, 1955

עלו ב-13.9 אחוז בקירוב, בהשוואה לתקופות המקבילות ב-1955: (ראה לוח ד' 13 וציור ד' 13, המבוסס עליו).

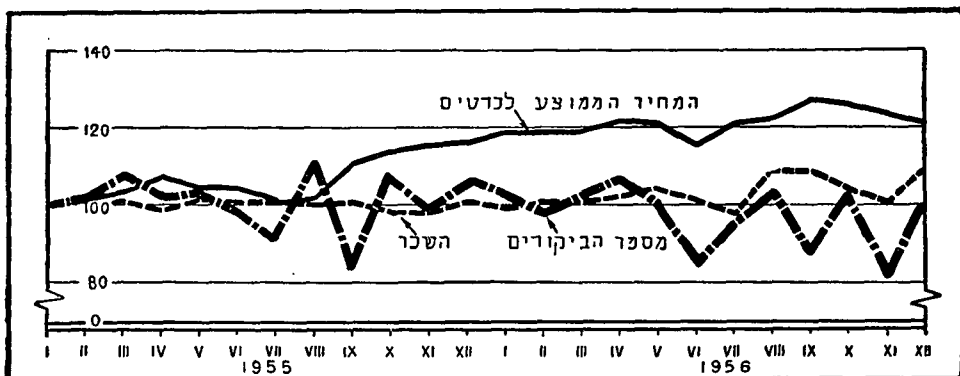
(ד) הביקורים בבת-יקולנוע

מספר הביקורים בבת-יקולנוע לנפש מושפע כנראה על-ידי גורמים עונתיים והשינויים במחירים היחסיים של כרטיסי-הקולנוע (בהשוואה לרמת-המחירים הכללית), יותר משהוא מושפע על-ידי תנודות השכר הממשי הפנוי.

גם בסעיף זה, בדומה לסיגריות (פיסקה (ב) לעיל), נקבעות העלאות-המחירים בעיקר על-ידי היטלי האוצר והעיריות; אך בעלי בתי-הקולנוע יכולים להתאים את עצמם במידה מסוימת לשינויים בכמות המבוקשת של הכרטיסים להצגות השונות (שינויים המושפעים על-ידי השכר הפנוי או טיב הסרטים), על-ידי שינוי הקצאת מקומות-הישיבה בבית-הקולנוע לקבוצות-מחירים שונות. זאת היא גם הסיבה לכך כי אין דרך לקביעת מדד-מחירים לכרטיסי-קולנוע על בסיס קבוע. בציור ד' 14 ובלוח ד' 12 השתמשנו במחיר הממוצע של הכרטיס כמודד את רמת-המחירים, ונקל לראות כי משעלתה רמת-המחירים, ירד מספר הביקורים לנפש, על-אף העלייה ברמת-השכר.

ציור ד' 14

ביקורים בבת-יקולנוע — מדד הצריכה, השכר והמחירים, 1955 ו-1956

הירידה במספר הביקורים לנפש, במחצית הראשונה של 1956, בהשוואה לתקופה המקבילה ב-1955, הסתכמה ב-3.4 אחוזים, ואילו במחצית השניה היתה הירידה בת 5.6 אחוזים. הירידה הגדולה יותר במחצית השנייה, העומדת בניגוד למרבית האינדיקטורים, מוסברת בחלקה על-ידי ההפרעות הישירות הקשורות במיבצע סיני, ובעיקרה היא מוסברת על-ידי העלייה היחסית הרבה שחלה במחיר הממוצע לכרטיס.

העלייה במחיר הממוצע לכרטיס ניכרת גם מהשוואה בין אחוז המבקרים שקנו כרטיסים בקבוצת-המחירים הגבוהה ביותר (1.250 ל"י ומעלה) בתקופות השונות. ברביע הראשון של 1955

נע אחוז קוני כרטיסים כאלה בין 1 ל-1.4, ברביע האחרון של אותה השנה הוא נע בין 4 ל-4.4. ובתקופות המקבילות ב-1956 — בין 4.8 ל-6.3 אחוזים ברביע הראשון, ובין 16.8 ל-17.5 אחוזים ברביע האחרון.

(ה) הנסיעות

השפעות חיצוניות שחלו ב-1956 מקשות על ההקבלה בין הנסיעות הבינעירוניות לבין מחירי-הנסיעות ורמת-השכר. שתי השפעות עיקריות היו שביתת האוטובוסים, ומיבצע סיני. הנתונים בדבר השימוש בשירותי התחבורה הבינעירונית מראים כי במחירים קבועים חלה בשנת 1956 ירידה בשיעור של 5.8 אחוזים, לעומת 1955. אין להסתמך על נתונים אלה כמייצגים את כל תחבורת הנוסעים, שכן הנתונים מבוססים על הנסיעות הבינעירוניות של "אגד" (אש"ד), רכבת ישראל וארבע חברות-מוניות, ומשקלה של "אגד" (אש"ד) מכריע בהם. ברביע השלישי של 1956, למשל, השתמשו הנוסעים באמצעי-תחבורה אלטרנאטיביים, בשל השביתה, ואין בידינו נתונים על אמצעים אלה, ואילו בנתוני הרביע האחרון משתקפים השיבושים בהיצע מקומות-נסיעה שנגרמו בשל מיבצע סיני.

(ו) המשקאות המשכרים

הצריכה הכללית של המשקאות המשכרים עלתה בשנת 1956 כולה במידה זעומה ביותר; אולם לוח ד' 13 וציר ד' 15 העשוי לפיו והמפרט את השינויים לפי רביעים ולפי חצאי-שנים, מראה כי ההתפתחות הקבילה למעשה להתפתחות הכללית במשך השנה; צימצום בצריכה במחצית הראשונה של 1956, ועלייה ניכרת במחצית השנייה, עם עלייתו של השכר הממשי הפנוי.

לוח ד' 5

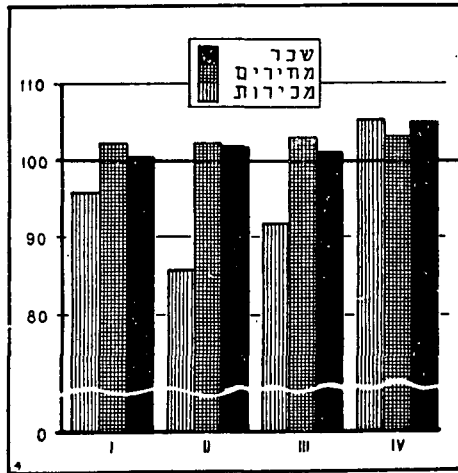
השינויים בצריכת משקאות משכרים לפי רביעים ולפי חצאי-שנים, למחירים, 1956 לעומת 1955, באחוזים

סה"כ	משקאות חריפים	ין	בירה *	
-2.8	-5.7	-3.5	-1.9	הכמויות
+4.9	+1.8	+4.6	+18.6	המחיר

* הנתונים אינם כוללים את מכירות הבירה על-ידי שק"ם. הוספת מספרי שק"ם מראה כי העלאת מחירי הבירה גרמה לירידה גדולה יותר בצריכה לנפש, מהמובא בפרק זה.
ח ס ו ר : חישובי בנק ישראל לפי נתוני אגף המכס והכזו, האוצר.

5. השינויים בצריכה בת-קיימא

איסוף נתונים שוטפים על מכירת מוצרי-צריכה בני-קיימא טרם הושלם, וספק אם אמנם אפשר להסיק ממנו מסקנות על שיעור כלל הקניות של מוצרים אלה על-ידי הצרכנים. הנתונים המובאים להלן עשויים לתת מושג כללי בלבד על השינויים בצריכה.

מספר רשיונות הרידיו החדשים שהוצאו גדל במשך שנת 1956 בכדי 18 אחוז. ההתחלקות בין שני חצאי-השנה היתה בערך באותו השיעור.

יש להתייחס בזהירות לנתונים אלה, שכן רשיונות חדשים אינם מייצגים בהכרח את קניות מכשירי-הרדיו. אפשר כי חלק מהרשיונות הוצא על-ידי מחזיקי מכשירים ישנים, וכן אפשר כי חלק מקוני המכשירים החדשים לא הוציא רשיונות. יש גם להניח כי מספר המכשירים החדשים שבשימוש מותנה לא רק בשינויים בהכנסה הכללית ובמחירי המכשירים, אלא גם בשיעור העלייה ארצה ובגורמים אחרים, כגון חיבורי חשמל ושינויים באזורי-מגורים.

במכירות המקומיות¹ של מקררים חשמליים, במחירים קבועים, חלה עלייה של 7.5 אחוזים בשנת 1956 כולה, לעומת 1955; ירידה של 7.2 אחוזים במחצית הראשונה של 1956; ועלייה של 24.3 אחוז במחצית השנייה, בהשוואה לתקופות המקבילות ב-1955. קרוב לוודאי כי שינויים אלה נבעו ברובם הגדול משינויים זמניים בכמות המוצעת. כמות זו מותנית בין השאר בהיקף ההזמנות ליצוא מקררים, ויש להביא בחשבון את העובדה כי אספקת מקרר לקונוה נעשית תקופה מסוימת לאחר התרשמה לקבלתו.

אין ביכולתנו למדוד את מכירת חפצי-החן במחירים קבועים. אך גם במחירים שוטפים חלה ב-1956 ירידה של 5.7 אחוזים במכירות, בהשוואה ל-1955. נראה כי הירידה נגרמה בעיקר בשל תנועת התיירות, שנצטמצמה ב-1956 עוד לפני מיבצע סיני. במחצית הראשונה של

¹ כולל שיווק בל"י ושיווק בדולארים לשימוש מקומי. צורת-שיווק זו היתה נהוגה עד ספטמבר 1955, עת הקונים נזקקו להיתר מיוחד לרכישת מקרר בל"י. לעומת זאת, מותר היה לקבל מקרר במתנה מחו"ל, בתנאי שמטבע-החוץ הועבר ארצה, והועמד על-ידי הנהנה מן המתנה לרשות האוצר. נראה כי מוצדק לצרף מתנות אלה למקררים ששוקו בל"י, כדי לקבל את היקף השיווק המקומי.

1956 חלה ירידה בשיעור של 4.8 אחוזים, לעומת התקופה המקבילה ב-1955, ואילו במחצית השנייה היתה הירידה בשיעור של 6.7 אחוזים.

6. מכירות בסוגים מסויימים של בתי-עסק

(א) חנויות כל-בו

הנתונים שבידינו מקיפים חנויות כל-בו בשלוש הערים הגדולות, וכן בערי-השדה. בשנת 1956 היו המכירות נמוכות, במחירים קבועים, בכדי 1.4 אחוזים, לעומת 1955. התנודות במשך השנה במכירות בתי-עסק אלה, לפי רביעים, מובאות בלוח ד'-6 ובציור ד'-16.

לוח ד'-6

השינויים במכירות חנויות כל-בו, במחירים קבועים, בהשוואה למחיריהן, 1956 לעומת 1955

המחצית השנייה	הרביע האחרון	הרביע השלישי	המחצית הראשונה	הרביע השני	הרביע הראשון	
+0.3	*—1.0	+1.7	—3.5	—13.5	+7.6	המכירות
+5.5	+5.9	+5.1	+3.4	+ 3.7	+3.2	המחירים**

* הירידה ברביע זה נובעת מהעובדה כי חלק ניכר מקהל הקונים עבר לקנייה בחנויות "שקם", לרגל מיבצע סיני.
 ** ראה נספח לפרק זה, סעיף 11.
 ח מ ס ו ר : חישובי בנק ישראל.

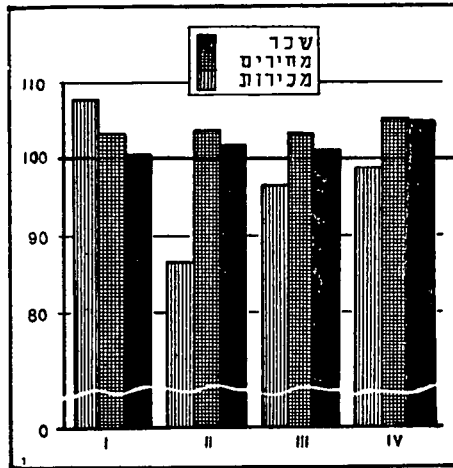
נראה כי מכירות בתי-העסק מסוג זה היו נמוכות מכלל פעילות-המכירה בענפים השונים. הסבר מתקבל-על-הדעת לכך הוא, כי במידה גדלה חל מעבר בקניית מוצרים הנמכרים בחנויות כל-בו, מבתי-עסק אלה לצורות אחרות של מסחר זעיר. עם זאת, מתבלטת גם בסוג זה המגמה הכללית: שפל יחסי במחצית הראשונה של השנה, והתאוששות במחציתה השנייה.

(ב) האגודות הצרכניות

העלייה בשנת 1956 במכירות אגודות אלה¹ הסתכמה ב-20 אחוז, במחירים קבועים. הצרכניות העירוניות הביאו לירידה במכירות, בשיעור של 1.4 אחוזים², ואילו הכפריות — לעלייה, בשיעור של 21.0 אחוז. חלק מהעלייה במכירות הצרכניות הכפריות נבע כנראה מגידול האוכלוסיה הכפרית, וחלק מגידול רמת-הצריכה בכפר.

¹ בסיכומים לא נכללו אגודות חדשות, שהוקמו במשך התקופות הנדונות.
² הירידה במכירות הצרכניות העירוניות מוסברת כנראה על-ידי מעבר לסוגי-חנויות אחרים.

חנויות בליבו — המכירות,
המחירים והשכר, 1956

השינויים במכירות האגודות הצרכניות, במחירים קבועים, 1956 לעומת 1955, באחוזים

המחצית השנייה	הרביע האחרון	הרביע השלישי	המחצית הראשונה	הרביע השני	הרביע הראשון	
+ 2.0	+ 5.2	— 1.0	— 4.7	—12.4	+ 3.2	העירוניות
+26.2	+23.1	+30.6	+11.0	+10.2	+11.9	הכפריות

המסור: חישובי בנק ישראל, 5 ס' נתוני ברית-המסדות של ברית הקואופרציה הצרכנית.

(ג) "המשביר המרכזי"

מכירות "המשביר המרכזי" במוצרי-צריכה מובהקים הגיעו ב-1956 לכדי 39 מיליון ל"י. חברה זו היא בעיקר ספק סיטונאי, אך יש בתגודות עסקיה כדי לשקף את מגמות הצריכה, אף שהשינויים בפדיון מושפעים לא רק עליידי ביקוש הצרכנים, אלא לעיתים גם עליידי ציפיות קמעונאים וגופי-קנייה אחרים. בכך, למשל, תוסבר העובדה כי ברביע השלישי חלה, בהתאם ללוח ד'-8 ירידה במכירות, בעוד במשק הקמעונאי התרחשה ירידה זו ברביע השני. במחירים קבועים גדלו ב-1956 מכירות "המשביר המרכזי" ב-7 אחוזים בקירוב.

השינויים במכירות "המשביר המרכזי", במחירים קבועים, 1956 לעומת 1955, באחוזים

הרביע הראשון	הרביע השני	המחצית הראשונה	הרביע השלישי	הרביע האחרון	המחצית השנייה	כל השנה	
+15.5	+11.6	+13.6	-6.7	+23.8	+8.6	+10.9	מזון
-2.3	-12.7	-7.8	-6.5	+8.0	+1.7	-2.6	מוצרי-צריכה
							אחרים

המספר: חישובי בנק ישראל, לפי נתוני "המשביר המרכזי" בע"מ.

נספח

בנספח זה מובאים הלוחות עליהם מבוססים רוב הציורים שבגוף הפרק, וכן אומדנים מספר ביחס להיקף הנתונים המובאים בו ומקורותיהם, וכן פירוט ביחס למדדי-המחירים, שבאמצעותם נוכו הנתונים הנקובים שנקטו.

1. מיצרכי-מזון

הנתונים בדבר צריכת המזון ב-1956 מקיפים כ-260 מיליון ל"י. יתכן כי קיימת כפילות מסוימת בנתונים המתקבלים ממקורות שונים, אך אין להניח כי היא עולה על 10 מיליון ל"י. הנתונים מהווים כ-45 עד 50 אחוז מכלל ההוצאות לצריכת מזון בארץ, בשנת 1956. הם מתקבלים אחת לחודש מיצרנים וממשווקים, הממציאים את המספרים בשלב הקרוב ביותר, ככל האפשר, למכירה הקמעונית. בענף זה אין ביכולתנו לרכז נתונים מהקמעונאים עצמם.

2. סיגריות

הנתונים בדבר צריכת הסיגריות כמעט מלאים, פרט לכמויות זעומות ביותר של סיגריות-יבוא, שעליהן חסרים אנו נתונים. הנתונים נתקבלו מהנהלת אגף המכס והבלו, בכמויות פיסיות (קופסות). הערך הנקוב חושב לפי המחירים השוטפים של כל סוג מסוגי-הסיגריות, ואילו מדד מחירי הסיגריות חושב לפי משקל הפדיון של סוגי-הסיגריות השונים בינואר 1955.

3. הלבשה

נתוני ההלבשה מתקבלים מנתוני פדיון של קמעונאים בשלוש הערים הגדולות, וכן מנתוני המכירות הקמעוניות של סניפי "המשביר לצרכן", "המשביר לעולה", "אתא", "כיתן", ואותן חנויות כל-בו המוכרות דברי-הלבשה. הנתונים שבידינו מקיפים כ-15 עד 20 אחוז מכלל צריכת דברי-ההלבשה בארץ. הנתונים מצביעים על אותה מגמה בסוגים שונים של עסקים, ועל-כן יש מקום להנחה כי הם מצביעים על מגמה כללית.

מדדיהצריכה לנפש, במחירים קבועים ובמחירים שוטפים, בממוצע לרביע, 1955 ו-1956*

(הרביע הראשון של 1955 = 100)

הסעיף	1955				1956			
	הרביע הראשון	הרביע השני	הרביע השלישי	הרביע האחרון	הרביע הראשון	הרביע השני	הרביע השלישי	הרביע האחרון
1. מיצרכי-מזון,								
במחירים קבועים	100.0	94.0	99.7	94.0	100.6	89.1	104.6	99.5
במחירים שוטפים	100.0	95.8	104.4	99.4	108.7	100.4	116.5	110.1
2. סיגריות,								
במחירים קבועים	100.0	109.2	109.5	99.7	99.2	103.7	116.3	120.0
במחירים שוטפים	100.0	109.2	113.2	110.6	110.2	121.5	141.7	146.1
3. הלבשה,								
במחירים קבועים	100.0	109.6	94.3	116.9	94.3	99.0	97.5	126.9
במחירים שוטפים	100.0	107.7	92.4	116.4	92.8	98.2	96.7	128.0
4. הנעלה,								
במחירים קבועים	100.0	118.6	92.8	133.5	99.0	100.7	108.3	149.4
במחירים שוטפים	100.0	119.7	94.7	140.0	103.5	106.2	116.4	165.6
5. ריהוט,								
במחירים קבועים	100.0	88.1	106.1	98.7	99.2	100.8	123.0	92.9
במחירים שוטפים	100.0	88.0	106.2	100.8	101.2	103.0	125.5	94.6
6. ביקורים בתי-קולנוע,								
במחירים קבועים	100.0	98.2	92.6	101.2	97.4	94.0	91.1	91.8
במחירים שוטפים	100.0	101.9	94.9	114.9	114.3	110.9	110.4	111.9
7. נסיעות,								
במחירים קבועים	100.0	116.5	112.6	126.9	107.0	108.3	102.5	94.1
במחירים שוטפים	100.0	116.5	112.6	135.5	117.5	118.9	116.2	111.3
כללי:								
במחירים קבועים	100.0	98.8	99.5	101.1	99.8	92.6	104.3	106.1
במחירים שוטפים	100.0	99.8	102.2	107.8	105.6	102.0	114.4	116.3

* להלן הסבר לאישוב המדדים בלוח:

מיצרכי-מזון, הלבשה, הנעלה וריהוט — המדד במחירים שוטפים חושב לפי נתוני מכירות, והמדד במחירים קבועים נתקבל על-ידי ניכוי כסעיה המתאים במדד המחירים לצרכן. סיגריות — המדד במחירים שוטפים מבוסס על ההכנסה ממכירות סיגריות, לפי נתוני אגף המכס והכלו. האוצר. המדד במחירים קבועים נתקבל מניכוי במדד מחירי הסיגריות שהוכן בבנק ישראל. קולנוע — המדד במחירים שוטפים מבוסס על ההכנסה ממכירות כרטיסי-קולנוע. לפי נתוני מנהל מס הכולים באוצר. המדד במחירים קבועים מבוסס על המספר היומי הממוצע של מבקרים. נסיעות — המדד במחירים שוטפים מבוסס על הכנסות מובילי-נוסעים בינעירוניים (ראה ההערה הרביעית ללוח 1-1), ואילו המדד במחירים קבועים חושב על-ידי ניכוי מדד מחירי הנסיעות. ששקולל בבנק ישראל.

המקור: חישובי בנק ישראל.

לוח 10'7

מדר צריכה ממשי של מיצרכי-מזון לנפש, מחיריהם, והשכר הממשי הפנוי למועסק, 1955 ו-1956
(ינואר 1955=100)

ינואר	פברואר *	מארס	אפריל	מאי *	יוני	יולי	אוגוסט *	ספטמבר	אוקטובר	נובמבר *	דצמבר	
1955												
הצריכה	100.0	103.6	135.1	91.9	115.1	111.2	102.2	127.7	107.8	100.4	116.5	101.3
המחירים **	100.0	99.8	100.7	101.6	101.7	103.1	103.9	101.9	109.4	107.8	104.0	106.7
השכר ***	—	100.0	101.0	99.0	102.9	101.7	100.4	101.0	100.3	98.3	98.7	100.7
1956												
הצריכה	119.4	109.3	112.0	91.0	107.2	103.7	112.4	138.1	103.9	113.1	113.7	110.1
המחירים **	105.9	107.4	111.9	112.5	114.1	112.2	107.2	109.2	119.6	118.2	106.6	107.9
השכר ***	99.2	101.4	101.8	102.5	104.7	101.4	97.6	109.7	109.6	104.1	100.5	109.7

* החודשים הטובעים לצרכי חישוב תוספת היוקר.

** לפי הסעיה "מזון" במדר המחירים לצרכן.

*** ראה הערה בלוח ד"4.

ח מ ק ו ר : חישובי בנק ישראל, והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מדד צריכת ממשית של פיגוריות, מחיריהן, והשכר הממשי הפנוי למועסק, 1955 ו-1956

(ינואר 1955=100)

ינואר	פברואר *	מארס **	אפריל	מאי	יוני	יולי	אוגוסט **	ספטמבר	אוקטובר	נובמבר	דצמבר
1955											
הצריכה	100.0	94.2	103.3	96.9	113.9	114.2	104.5	120.0	101.3	101.7	92.4
המחירים ***	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	110.9	110.9	110.9
השכר ****	—	100.0	101.0	99.0	102.9	101.7	100.4	101.0	100.3	98.3	100.7
1956											
הצריכה	101.2	94.4	99.7	102.5	104.0	102.2	114.5	123.6	108.2	131.5	112.0
המחירים ***	110.9	110.9	110.9	116.3	121.8	121.8	121.8	121.8	121.8	121.8	121.8
השכר ****	99.2	101.4	101.8	102.5	104.7	101.4	97.6	109.7	109.6	104.1	109.7

* פברואר הינו כידוע חודש קצר יותר.

** ראה הנאמר לעיל לגבי השפעת החגים על הצריכה — השפעה המורגשת גם כאן.

*** מדד משוקלל. לפי נתוני אגף המכס והכלל, כהתאם לסדיון ינואר 1955.

**** ראה ההערה בלוח ד-4.

ה פ כ ו ר : חישובי בנק ישראל, לפי נתוני אגף המכס והכלל, האוצר.

לוח ד' 12

מספר הביקורים בבתיקולנוע לנפש, המחיר הממוצע לכרטיס, והשכר הממשי הפנוי למועסק, 1955 ו-1956

(ינואר 1955=100)

ינואר	פברואר	מארס	אפריל	מאי	יוני	יולי	אוגוסט	ספטמבר	אוקטובר	נובמבר	דצמבר
1955											
מספר הביקורים *											
100.0	102.3	108.8	102.8	103.8	98.8	91.2	112.0	84.9	109.1	99.0	106.6
המחיר הממוצע לכרטיס **											
100.0	100.6	104.2	107.7	104.1	105.0	101.2	101.5	111.3	114.3	115.9	116.4
—	100.0	101.0	99.0	102.9	101.7	100.4	101.0	100.3	98.3	98.7	100.7
השכר ***											
1956											
מספר הביקורים *											
102.2	98.5	102.2	107.4	100.4	84.8	95.7	100.4	87.4	103.7	82.0	99.8
המחיר הממוצע לכרטיס **											
119.7	119.1	119.4	122.5	121.2	115.2	120.2	122.5	127.6	126.5	123.8	121.5
99.2	101.4	101.8	102.5	104.7	101.4	97.6	109.7	109.6	104.1	100.5	109.7
השכר ***											

* בשלוש הערים הנדולות בלבד.

** ההוצאה הממוצעת לכרטיס בכל חודש וחורף. ברבר הקשיים בחישוב מדד מחירים ראה טעיה 5 להלן, בנספח זה.

*** ראה ההערה בלוח ד' 11.

המקור: חישובי בנק ישראל, לפי נתוני מנהל מס הכנסה, האוצר.

השינויים במכירות לנפש של הלבשה, הנעלה ומשקאות משכרים, במחירים קבועים, בהשוואה למחירים, והשכר הממושי הפנוי למועסק, 1956 לעומת 1955, באחוזים

המחצית השנייה	הרביע האחרון	הרביע השלישי	המחצית הראשונה	הרביע השני	הרביע הראשון	
						ה ל ב ש ה
+6.2	+8.5	+3.4	-7.9	-9.7	-5.7	מכירות
+1.3	+1.4	+1.1	+0.8	+1.0	+0.7	מחירים
						ה נ ע ל ה
+13.9	+12.0	+16.7	-8.6	-15.1	-1.0	מכירות
+5.5	+5.6	+5.5	+4.4	+4.4	+4.5	מחירים
						מ ש ק א ו ת
						מ ש כ ר י ם
+6.4	+8.0	+5.3	-8.3	-14.3	-4.3	מכירות
+4.1	+4.1	+4.1	+2.6	+2.6	+2.6	מחירים
+5.4	+5.7	+5.1	+0.9	+1.7	+0.2	השכר *

* ראה התערה ללוח ד' 4.
ה מ פ ו ר : חישובי בנק ישראל.

4. הנעלה

הנתונים מבוססים על נתוני-פדיון של קמעונאים, וכן של אותן חנויות כל-בו המוכרות יטליים. אין ביכולתנו לאמוד את חלקם של הנתונים שבידינו בכלל צריכת הענף.

5. ביקורים בבתי-קולנוע

הנתונים שבידינו הם על מספרי הכרטיסים שנמכרו כל חודש בשלוש הערים הגדולות, לפי סוגיהם. הנתונים מקיפים כשני-שלישים מסה"כ הביקורים בבתי-הקולנוע בארץ. אין הבדלים קיצוניים בתנאים בין שלוש הערים הגדולות לבין שאר המקומות, דבר המתאשר מחקירות הוועד להבדלת מחירי כרטיסי-הקולנוע, שמגותה על-ידי הממונה על הכנסות המדינה, וגם סיבה זו מצדיקה את השימוש בנתוני הערים הגדולות.

אין אפשרות לבנות מדד-מחירים של בסיס קבוע בתקופת הבסיס, שכן החלוקה לכל סוג מסוגי כרטיסי-הקולנוע משתנית כמעט מדי הצגה והצגה, כמוסבר בפיסקה 4 (ד) לעיל.

6. ספרים

המספרים שבגוף הפרק מבוססים על נתוני-פדיון של מוכרי ספרים עבריים ולועזיים. אין לנו דרך לחישוב מדד-מחירים, ועל-כן ניתנים השינויים במחירים שוטפים בלבד.

7. נסיעות

הנתונים כוללים את הכנסותיהן החודשיות השוטפות של "אגד", רכבת ישראל, וארבע חברות מוניות בינעירוניות כלומר הרוב המכריע של התחבורה הבינעירונית מיוצג בהם. כדי לחשב את הפדיון במחירים קבועים נעשה ניכוי לגבי כל אחד מסוגי המובילים: ניכוי הכנסות "אגד", לפי מדד מחירי חברה זו שחושב על-ידי המפקח על התעבורה במשרד התחבורה, וניכוי שני הסוגים האחרים של מובילים — לפי מדדים שהוכנו בבנק ישראל על-סמך נתונים שסופקו על-ידי רכבת ישראל ומשרד התחבורה.

8. משקאות משכרים

הנתונים מתקבלים מאגף המכס והבלו, האוצר, בכמויות (ליטרים). הערך במחירים שוטפים חושב לפי המחיר הממוצע השוטף לכל אחד מסוגי המשקאות (בירה, יין, קוניאק, עראק וליקרים), המחושב על-ידי אגף המכס והבלו, ואילו מדד-המחירים חושב לפי משקלי הפדיון של סוגי-המשקאות השונים בינואר 1955.

נתונים אלה כמעט מלאים, פרט לנתוני שק"ם בחלק מתקופת ההשוואה, ולכמות זעימה ביותר של משקאות-יבוא ומשקאות המיוצרים באורח בלתי-חוקי, ושאינן גובים עליהם מכס. לגבי מכירות-הבירה על-ידי שק"ם — ראה ההערה ללוח ד'-5.

9. רשיונות-רדיו

נתוני מנהל שירותי הדואר במשרד הדואר.

10. הפצצי-חן

המספרים שבגוף הפרק מבוססים על נתוני-פדיון של קמעונאים. 10 עד 30 אחוז ממכירותיהם נעשות לתיירים, תמורת מטבע-חוץ (יש להניח כי גם חלק נוסף מהמכירות בל"י הוא לתיירים). אין אפשרות לחשב את הפדיון במחירים קבועים, בשל העדר מדד-מחירים בענף זה, כתוצאה מהתחלפותם המהירה של המוצרים המיוחדים לענף.

11. חנויות כל-בו

הנתונים כוללים את רוב-רובן של חנויות הכל-בו בארץ. מדד-המחירים לענף זה חושב על-ידי שיקלול הסעיפים המתאימים במדד המחירים לצרכן.

12. האגודות הצרכניות

פדיון של אגודות אלה הסתכם ב-100 מיליון ל"י בשנת 1956. הנתונים — של ברית הפיקוח לקואופיראציה הצרכנית בע"מ. החישוב במחירים קבועים נעשה על-ידי ניכוי במדד משוקלל של הסעיפים המתאימים במדד המחירים לצרכן.